

RIMANTAS KMITA

Justino Marcinkevičiaus herojus

Anotacija: Straipsnyje brėžiamos Justino Marcinkevičiaus įvaizdžio, jo užimamos vietos kultūros lauke ir jo kurtų personažų paralelės. Konstatuojama perskyra tarp susikurto herojaus tipo ir kasdieniškojo, privataus gyvenimo, daroma prielaida, kad poeto įvaizdis kuriasi veikiamas jo sukurtų įtaigių personažų, kurie atitiko publikos lūkesčius. Išskirti du Marcinkevičiaus kuriamo herojaus dėmenys – aukštojo herojiškumo ir motiniškojo herojiškumo. Apibendrintas kuriamo herojaus tipas atitiko konservatyvios laikysenos sovietmečių nuostatas. Konstatuojama, kad kol kas Marcinkevičiaus kūrybos recepcija yra ritualizuota, moralinis poeto autoritetas kuriamas kaip nuoseklus, vidinių prieštaravimų ar prieštarinių veiksmų išvengusio kūrėjo.

Raktažodžiai: autobiografiškumas, Justinas Marcinkevičius, sovietmetis, recepcija, herojus, kultūrinė laikysena.

Kodėl rūkančio Justino Marcinkevičiaus nuotrauka sukelia nuostabą? Kodėl tokią reakciją patvirtina net vienas artimiausių jo bičiulių Algimantas Baltakis¹? Kodėl Marcinkevičiaus *Raštuose* publikuojama Antano Sutkaus nuotrauka, kurioje dainuoja Marcinkevičius, Baltakis, Alfonsas Maldonis ir Stasys Krasauskas, buvo retušuota – dingę buteliai ir kitos vaisės nuo stalo? Ir kodėl net toks keliamas klausimas, atrodo, skamba kaip piktavališkas bandymas sumenkinti Marcinkevičiaus autoritetą bei kūrybos vertę?

Į šiuos klausimus bus bandoma atsakyti galvojant apie Marcinkevičiaus vietą lietuvių kultūroje, jo kuriamo herojaus modelį ir apie jo paties heroizavimą, išskirtinę jo kūrybos recepciją.

1 Algimantas Baltakis, *Gimiau pačiu laiku: Iš dienoraščių, 1960–1997*, Vilnius: Tyto alba, 2008, p. 33.

Justinas Marcinkevičius ir Laimonas Noreika, 1962 m. Antano Sutkaus nuotrauka

Ritualizuota Justino Marcinkevičiaus kūrybos recepcija

Pradedant galvoti nuo paskutinio klausimo, reikia pasakyti, kad Marcinkevičiaus recepcija iki šiol yra ritualizuota. Nusistovėję vertinimai ir teiginiai, kuriuos rituališkai galima arba reikia kartoti², o nukrypimas arba tiesiog kitoks galvojimas dažnai suvokiamas kaip erezija. Recepcijos rituališkumu aiškintinos ir periodiškai pasirodančios dekonstrukcijos, ne naujos kokybės recepcija, bet būtent pastangos apversti, sugriauti, paneigti. Sakralioji retorika, pasirodanti jau šio straipsnio pradžioje, Marcinkevičiaus recepcijoje nėra atsitiktinė ir nėra tik žodžiai. Marcinkevičiaus tekstų korpusas, kanonas, kuris reprezentuoja jo kūrybos visumą, priklausytų sakraliai paradigmai, sakraliam pasaulėvaizdžiui. Marcinkevičiaus kultūrinė programa yra hierarchizuota, turi centrą; jo herojai nukreipti į pagrindinį tikslą – Lietuvos kūrimą ir puoselėjimą. Tokia į idealą orientuota ir praktines komplikacijas nustumianti laikysena negalėjo būti publikos neatpažinta kaip sava. Skaitytojus, taikliu Sauliaus Tomo Kondroto pastebėjimu, „ypač jaudina Marcinkevičiaus ištikimybė tradicinėms vertybėms. Jo meilė Moteriai, meilė Motinai, meilė Tėvynei ir kitos vertybės yra lygiai tokios pat kaip daugumos žmonių, kurie tų dalykų nekvestionuoja, tiki jais be įrodymų“³.

-
- 2 Vienas iškalbingesnių naujausių pavyzdžių – žurnale *Gimtas žodis* (2012, Nr. 1) publikuojamas Deimantės Bandzevičiūtės straipsnis „Gamta ir gimtinė Justino Marcinkevičiaus kūryboje“, kuris parodo, kaip mokykloje suprantama poeto kūryba arba kaip turi būti suprantama, norint publikuoti straipsnį, siekiant pedagoginių vardų ar kitokių „plusų“. Apie Marcinkevičiaus recepcijos kaitos būtinybę jau ne kartą viešai užsiminta, bet kol kas ledai nepralaužti (jeigu neminėsim Pauliaus Subačiaus straipsnio (Paulius Subačius, „Mito pradžia: Justino Marcinkevičiaus fenomenas“, *Naujasis Židyns-Aidai*, 2003, Nr. 4, p. 173–179) ar nuolatinių užsipuldinėjimų, kuriuos, tiesą sakant, ir provokuoja ortodoksinė Marcinkevičiaus pozicija kultūros lauke). Todėl paskutinės Marcinkevičiui skirtos stambiausios knygos recepcijos nekeičia, nes jose užimamos gynybinės pozicijos, tarsi apie Marcinkevičių būtų galima kalbėti tik puolant arba tik ginant, nors ir pripažįstama, kad „jau įmanoma ištrūkti iš gynybinės sintaksės“ (žr. Viktorija Daujotytė, *Justino Marcinkevičiaus žemė: Žmogaus šiapus*, Vilnius: Alma littera, 2012, p. 32). Kita vertus, reikia pritari ti Daujotytei, kuri teigia: „Gali būti, kad Justino Marcinkevičiaus aiškinimasis dar tik prasideda – juk tik prasideda tai, kas atsiveria po mirties. Aiškinti ir aiškintis šį poetą reiškia aiškintis ir lietuvių tautos, Lietuvos situaciją – ne tik XX a. antrosios pusės, bet ir gilesnių istorijos klodų, pradedant karaliaus Mindaugo kardu, Donelaičio pamokslais, Daukanto žodžiu, Maironio *pvavasariu*, baigiant (ar iš tiesų baigiant?) Sėjūdžiu.“ (*Ibid.*, p. 17).
- 3 „Lyg gyvenimas prasidėtų iš naujo“: Pokalbis su Sauliumi Tomu Kondrotu, in: *Justinas Marcinkevičius: Kūrybos studijos ir interpretacijos*, sudarė Jurga Katkuvienė, Vilnius: Baltos lankos, 2001, p. 22–23.

Nekvestionuojamo poeto statusas suteikiamas ir pačiam rašytojui, jo morališkai laikysenai. Patirties atitiktens autoritetas⁴, anot Kavolio, stiprina tikėjimą, kad tokie dalykai yra tikri ir nekelia abejonių. Kadangi tai atitinka patirtį, tai yra tikra, todėl kūrybos idealai perkeliama ir pačiam poetui. Pvz., aštuntajame dešimtmetyje Kryžių kalne iškilo kryžius su Marcinkevičiaus eilėraščiu „ašara dievo aky“⁵. Apskritai Marcinkevičius, tituluojamas tautos sąžine, funkcionavo visuomenėje kaip teisingumo, moralumo instancija, o šiandien sakralioji retorika kalbant apie poetą tapo beveik savaime suprantamu dalyku, vartojama nebesusimąstant⁶. Jis yra kolektyvinis, bendruomenės poetas – „daugiskaitinis“. Tą patvirtina ir ginčai, ar jis buvo „mūsų“; ar „ne mūsų“⁷. Marcinkevičius kūrė kolektyvinę tapatybę (aktualizavo nacionalinės sąmonės archetipus, anot Sauliaus Žuko⁸), jam svarbesnis klausimas „Kas mes esame?“, o ne „Kas esu aš?“, jo herojus yra „mes“. Gerokai rečiau sakoma „mano Marcinkevičius“ (Onos Pajedaitės knyga⁹). Kalbėjimas apie Marcinkevičių yra jautrus, nesvarbu, kas kalbėtų, esama papildomo jaudulio, emocijų, nes kalbama ne tik apie poetą, jo kūrybą, bet ir apie mus arba „ne mus“. Marcinkevičius yra kolektyvinis poetas tiek savo kūrybos tematika, tiek recepcija, bendruomenės, tautos telkimu, kūrimu.

Taigi ritualizuota recepcija, sakralizuota retorika, kolektyvinio poeto amplua yra neatskiriama Marcinkevičiaus įvaizdžio dalis. Sutkaus nuotraukoje

4 „Kultūroje įtikina tai, kas joje panašu į mūsų pačių patirtį socialinėje aplinkoje, kurioje esame atsidūrę. Tai būtų galima vadinti patirties atitiktens autoritetu.“ Vytautas Kavolis, *Kultūros dirbtuvės*, Vilnius: Baltos lankos, 1996, p. 53.

5 „Triūsas savo sode“: Su Justinu Marcinkevičiumi kalbasi literatūros kritikas Mindaugas Kvietkauskas, in: *Justinas Marcinkevičius: Kūrybos studijos ir interpretacijos*, p. 17.

6 Pvz., Olavos Strikulienės straipsnis *Respublikoje* pradedamas taip: „Prienų Justino Marcinkevičiaus viešoji biblioteka sulaukė didžiulės dovanos. Bibliotekai perduota dalis Marcinkevičiaus archyvo – 2454 poeto rankomis liesti daiktai – ne vien knygos, bet ir periodiniai leidiniai, kvietimai, lankstinukai, nuotraukos, medinės skulptūros ir dar daugybė mažesnių ar didesnių *relikvijų*.“ (Išskirta mano – RK)

Olava Strikulienė, „Poeto Just. Marcinkevičiaus palikimas jau perduotas į patikimas rankas“, *Respublika*, 2012 04 18, prieiga internete: http://www.respublika.lt/lt/naujienos/kultura/kulturos_naujienos/poeto_justmarcinkeviciaus_palikimas_jau_perduotas_i_patikimas_rankas/ (žiūrėta 2012 04 25).

7 Valentinas Sventickas, *Apie Justiną Marcinkevičių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2011, p. 55–56.

8 Saulius Žukas, „Mitologijos ir epo problema lietuvių literatūroje“, in: *Justinas Marcinkevičius: Kūrybos studijos ir interpretacijos*, p. 242.

9 Ona Pajedaitė, *Mano Marcinkevičius*: [Fotoalbumas], Vilnius: Regnum fondas, 2001.

staiga pasirodantis privatus, kasdienis Marcinkevičius teikia impulsą skirties tarp kasdienio ir herojiško poeto įvaizdžių analizei ir galimam bendresnių temų svarstymui. Nuotrauka stebina: rūkantis žmogus nėra oficialus, jis pažeidžia tam tikras taisykles (rūkymas kenkia sveikatai), jis koketuoja su neleistiniais, blogais dalykais, savotiškai nusikalsta, peržengia to, kas leistina, priimtina, gera, ribą. Rūkančio rašytojo nuotraukos yra tapusios maištininko kliše arba dendžio atributu (pvz., žinomiausias Antano Škėmos portretas), o Marcinkevičius tokių vaidmenų niekad neatliko. Gal ir ne tiek svarbu, kokius rašytojų įvaizdžius patvirtina ar paneigia Marcinkevičius, bet, atrodo, rūkantis poetas visų pirma pažeidžia savo paties susikurtas taisykles, savo elgesio modelį (galbūt dėl to su nuostaba rūkančio Marcinkevičiaus nuotrauką komentuoja ir Baltakis?). Poetas įkūnijo visas tautinės tapatybės abstrakcijas, o rūkančio Marcinkevičiaus nuotraukos yra privačios, buitinės ir chuliganiškos, neatitinkančios nei ritualizuotos recepcijos, nei jam suteiktos instancijos statuso. Mažai žinomoje Sutkaus nuotraukoje¹⁰, kurioje matome Marcinkevičių ir aktorių Laimoną Noreiką Aušros vartų fone, kontrastas dar ryškesnis. Čia rūkymas kontrastuoja su vienos sakraliausių Lietuvos šventovių vaizdu, pasitikinti (ne nuolanki!) Marcinkevičiaus stovėseną – su pro šalį einančios suvargusios senelės figūra (kaip ir apranga, rodanti jų socialinį statusą), o pats rūkymas – su poeto statusu: dūmai pučiami pro lūpų kamputį, cigaretė laikoma saujoje – ženklai, rodantys, kad bandoma tarsi pasislėpti, nuslėpti rūkymą. Beje, iš karo metų įprotį saujoje laikyti cigaretę turėjo Paulius Širvys. Marcinkevičiaus laikysena ir bandymas slėpti cigaretę kiek komiški, lyg vienas kitam prieštarauja. Sakraliosios paradigmos autorius šioje fotografijoje tarsi išmetamas į priešingą – kasdienybės ženklų – sistemą.

Kodėl pradėjome nuo rūkančio poeto nuotraukos ir jos keliamos nuostabos reakcijos? Šio straipsnio idėja ir buvo pamąstyti, kodėl trikdė kasdienybės ir viešumos disonansas ir kodėl Marcinkevičiaus atveju tas disonanso pojūtis toks stiprus?

10 Kol kas ji publikuota tik dienraštyje *15min*, dėkoju Mindaugui Nastaravičiui už nuorodą. www.15min.lt publikavo ir daugiau nematytų Marcinkevičiaus nuotraukų: <http://www.15min.lt/gallery/show/Daugeliui-nematytos-poeto-Justino-Marcinkeviciaus-nuotraukos-15868> (žiūrėta 2012 04 28).

Pakylėtumas prieš buitiskumą

Vienas galimų atsakymų – Marcinkevičius daugeliui įkūnija kultūrinį herojų, kuris su kasdienybe neturi daug bendro, greičiau – yra jai priešingas. Jis yra lietuvių kultūrinio epo kūrėjas, lietuvių kultūros kanono formuotojas ir palaikytojas. Jo kūryba nemažai skaitytojų daliai tapo poezijos etalonu. Marcinkevičius kūrė ir palaikė sakralius lietuvių kolektyvinės sąmonės vaizdinius (duona, meilė, Tėvynė, lietuvių istorija, žemė)¹¹, pats tapo kone tradicijos sinonimu, tautinės tapatybės kūrėju ir simboliniu jos sergėtoju.

Svarbiausios jo sukurtos kultūrinės figūros (Mindaugas, Mažvydas, Daukantas, Donelaitis ir kt.) reprezentuoja tą pačią kultūrinę laikyseną, tą patį kultūrinio herojaus tipą, kuriam įsipareigoja ir pats poetas. Milanas Kundera sako, kad epų herojams neskauda dantų, jie neturi buitinių rūpesčių. O buitiskumas esąs vienas svarbiausių prozos skiriamųjų ženklų, daug svarbesnis už siužetiškumą ar veikėjų, personažų buvimą ar nebuvimą:

Proza – šis žodis jokių būdu nežymi tik nerimuotos kalbos; jis žymi ir konkretumą, kasdieniskumą, gyvenimo kūniškumą. [...] Homerui nekyla mintis klausti, ar Achilas arba Ajaksas po gausybės kovų dar turėjo visus savo dantis. Don Kichotas ir Sanča, priešingai, – be perstojo rūpinasi dantimis, skaudančiais dantimis, trūkstamais dantimis. [...] Tačiau proza nėra vien nemaloni arba vulgari gyvenimo pusė, ji taip pat yra iki tol apleistas grožis: kuklių jausmų grožis, pavyzdžiui, draugystė, grįsta pasitikėjimu, kurią puoselėja Sanča Don Kichotui. [...] Don Kichoto mirtis yra dar labiau jaudinanti, nes ji yra proziška, be jokio patoso. [...] Epe herojai laimi arba

11 Veronika Povilionienė gana reprezentatyviai vardija vyresnės kartos vertybes, kurios buvo suvokiamos kaip šventos ir kurios į tokį rangą buvo pakylėjamos ir Marcinkevičiaus poezijoje: „Suprantate, mūsų gyvenimo ritmika, vertybės nepasikeitė – pasikeitė tik mūsų santykis su jais. Juk kaip buvo duona mūsų skaniausias maistas, taip liko. Moterys kaip gimdė vaikus, taip tebegimdo. Jaunimas kaip mylėjosi, taip tebesimyli. Tik sakralumo, taurumo visame tame anksčiau būta daugiau. Duona buvo šventa. Meilė buvo šventa. Motinystė buvo šventa. Dabar gi duona – produkcija, meilė – instinktas, gimimas – socialinis procesas. Todėl žmonės nustoja suprasti, ir kas yra Tėvynė. Pastebėjote, kad tautiečiai linkę ją painioti su Seimu, politikams skirtus priekaištus adresuoti Lietuvai. Burnojimo prieš savo Tėvynę nė vienam niekada neatleisiu...“ Rimvydas Stankevičius, „V. Povilionienė: Burnojimo prieš savo Tėvynę nė vienam neatleisiu“, *Respublika*, 2011 07 30. Išvardintos vertybės yra pagrindiniai Marcinkevičiaus poezijos motyvai, turintys ir sakralumo semantiką.

pralaimi, bet pralaimėdami iki paskutinio atodūσιο išlaiko savo didybę. Don Kichotas nugalimas. Ir be jokios didybės. Nes viskas nuo pradžių aišku: žmogaus gyvenimas savime yra pralaimėjimas. Vienintelis dalykas, kuris mums lieka šito neišvengiamo, gyvenimu vadinamo, pralaimėjimo akivaizdoje – bandymas tai suprasti.¹²

Buitiniais dalykais rūpinasi Mažvydo žmona Benigna, bet ne Mažvydas. (Net buitiniai Mažvydo veiksmai turi savotišką „viršūždavinį“ – Lietuvą.) Dantų neskauda Marcinkevičiaus Daukantui ar Mindaugui. Dantų skausmo nėra ir *Die-noraštyje be datų*. Marcinkevičiaus herojui neskauda dantų, nes jis yra pakylėtas, apibendrintas, kolektyvinis. Jam skauda Lietuvą („kažkas turėtų būti, / kas ne taip baisiai degina ir skauda / kaip Lietuva“¹³; „Ant Lietuvos / mano širdis patekėjo / ir krauju apsiliejo / ant Lietuvos“¹⁴; „Dainuoju Lietuvą kaip džiaugsmą, išaugusį iš pelenų, / kaip savo rūpestį didžiausią, / kuriuo lyg vieškeliu einu.“¹⁵).

Vieninteliame prozos kūrinyje *Pušis, kuri juokėsi* satyrinis, pašiepiantis, kritikuojantis tonas akivaizdžiai ne Marcinkevičiaus temperamento ir ne jo poetinės programos. Patosas arba pakylėtumas yra Marcinkevičiaus kūrybos tonas, net tos kūrybos, kuri kalba apie kasdienes dalykus, buitinius rūpesčius. Jo herojai gali jausti buitinius nepriteklius, bet tai bus parodyta kaip herojiška kova dėl kultūros, eilėraščiai gali kalbėti apie duoną ir stalą, bet jie virsta simboliais, pakylėjami, Mažvydas sodina ąžuoliuką, bet jis tampa tapatybės metafora. „Kalbos simbolizavimas bene būdingiausias Marcinkevičiui“¹⁶, – rašė Marcelijus Martinaitis, pabrėžė jo pasitikėjimą tautosakiniais vaizdiniais, kalbos klišėmis, turinčiomis archajinę semantiką. Marcinkevičius žemę sakralizuoja, pakylėja iki dangaus, transcendencijos. Šio veiksmo *motto* galėtų būti eilutė „paimk mane į dangų su žeme“¹⁷, akivaizdžiai realizuojanti priešingą poetinę programą negu proziško, ironiško, satyriško poeto Vlodo Šimkaus, kurio rinktinė pavadinta *Nusileisk, dangau, ant žemės*. Judesys kasdienybės link irgi yra sakralizuojantis, kasdienybė turi būti išvalyta, išgryninta, sureikšmintą („Pasilenk prie

12 Milan Kundera, *Der Vorhang*, Frankfurt am Main: Fischer, 2008, p. 18–20 (versta mano – RK).

13 Justinas Marcinkevičius, *Lopšinė gimtinei ir motinai: Eilėraščiai*, Vilnius: Vaga, 1992, p. 44.

14 Idem, p. 50.

15 Idem, p. 56.

16 Marcelijus Martinaitis, „Tautosaka lietuvių poezijoje“, in: *Justinas Marcinkevičius: Kūrybos studijos ir interpretacijos*, p. 155.

17 Justinas Marcinkevičius, *Gyvenimo švelnus prisiglaudimas*, Vilnius: Vaga, 1978, p. 30.

kasdienybės, žodi, / pažiūrėk į jos akis, praplauk jas, / į jų gelmę, broli, pasinerk“¹⁸). Marcinkevičius sąmoningai kūrė ne prozas, bet poetinį, apibendrinantį herojų, o dramaturgijoje rinkosi poetinio teatro ir idėjų dramos kelią. „Nežinau, kiek man pavyko, bet aš stengiausi, kad visi poemos herojai būtų ne tik konkretūs žmonės, bet ir tam tikrų minčių bei reiškinių simboliai.“¹⁹ Viena iš laiške vertėjai, lietuvių literatūros konsultantei SSRS Rašytojų sąjungoje Belai Zalesskajai *Katedros* premjerą jis komentuoja šitaip: „Spektaklis dar gero-kai ‚žalias‘, ir aktoriai, ir režisierius sunkiai vaduojasi iš buitinės-psichologinės scenos tradicijos, nelabai moka skaityti eiliuotą tekstą.“²⁰ Marcinkevičius ateina iš literatūrinės aplinkos, kurioje dominavo primityvus psichologizmas, prievartinio realizmo reikalavimai, ir simboliškesnė literatūra atrodė kaip iššūkis esamai situacijai (pvz., Vinco Mykolaičio-Putino autoritetas). Tai buvo svarbu ne tik kūrybos pradžioje, bet „užprogramavo“ visą kūrybos kryptį.

Teksto ir literatūrinio lauko herojus

Marcinkevičiaus kuriamas herojus yra gana vientisas, tai vienos etinės ir estetiškos progamos branduolys. Herojus šiame straipsnyje suprantamas ir kaip kūrinio veikėjas²¹, ir kaip pagal tam tikrą programą veikianti figūra kultūros lauke. Žinoma, esama ir istorinių šio žodžio konotacijų, siejančių šią sąvoką su teigiamomis, herojiškomis ypatybėmis, o tai neprieštarauja nei Marcinkevičiaus programiniams herojams, nei jo paties įvaizdžiui.

Pačioje *Dienoraščio be datų* pradžioje Marcinkevičius įrašo: „KIEKVIENAS mes praeityje ieškom sau pavyzdžio, kurio tiesą mėginame patvirtinti ir įrodyti savimi, savo darbu.“²² Marcinkevičius tokiais pavyzdžiais rinkosi didžiuosius

18 Idem, *Už gyvus ir už mirusius*, Vilnius: Vaga, 1988, p. 10.

19 Idem, „Kodėl aš ėmiausi šitos temos“, *Švyturys*, 1960, Nr. 10, p. 19.

20 Justino Marcinkevičiaus laiškas Belai Zalesskajai (1971 03 22), saugomas Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Mokslinės bibliotekos rankraštyno Justino Marcinkevičiaus fonde (LLTI BR F 104–262).

21 Šiuo atveju kalbama apie pagrindinius Marcinkevičiaus tekstus, dramatinę trilogiją bei rinktinę lyriką ir daroma prielaida, kuri straipsnyje grindžiama, kad veikėjas iš esmės yra vieno tipo, todėl galima apibendrintai kalbėti apie Marcinkevičiaus herojų.

22 Justinas Marcinkevičius, *Raštai*, t. 5, Vilnius: Vaga, 1983, p. 121.

vardus, pagrindines istorijos figūras ir klasikinių autorių kelią, jais motyvavo savo kūrybinę strategiją. Ko gero, būtų pagrindo kalbėti ir apie tai, kad šitie pavyzdžiai tapo ir antrąją kūrėjo prigimtimi, jo paties pasaulėvaizdžiu.

Plačiau suprasdami Oscaro Wilde'o aforizmą, kad gyvenimas yra meno imitacija, o ne atvirkščiai, galėtume sakyti, kad Marcinkevičius labai aiškiai renkasi kultūrinio veikimo pavyzdžius²³. Istorinės figūros tampa šiuolaikinio žmogaus veiklos gairėmis ar būsenų metaforomis. Marcinkevičius kuria vieno tipo herojų. Mažvydas, Done-laitis, Daukantas, Sarbievijus, Mindaugas, Laurynas Gucevičius – to paties kuriamo kultūrinio epo personažai, vienas kitą papildantys, pratęsiantys tą pačią programą, Lietuvos kūrėjai, kultūriniai prometėjai. Marcinkevičius ir pats modeliuoja tokią programą, ja tikėjo, jautėsi jai įsipareigojęs. Todėl visiškai nekeista, kad skaitytojai jau matė Marcinkevičių kaip tam tikro tipo herojų kūrėją: „Ar neketinate parašyti apie Vytautą Didįjį?“ Keista, bet šį klausimą girdėjau ne sykį.²⁴ Gal dėl to jo *Dienoraštis be datų* yra beveik be asmens, tik su kultūrine, vieša programa?

Svarbiausia ir aukštojo stiliaus teksto, ir literatūros lauko herojaus ypatybė yra jo pakylėtumas, sakralumas. Kultūros sistemoje Marcinkevičiaus herojaus tipui tenka dvasinio autoriteto vaidmuo. Viktorija Daujotytė naujausioje monografijoje apie Justiną Marcinkevičių atkreipia dėmesį į „poeto visuminės laikysenos artimumą baltų kultūroje neabejotinai gyvavusiam, bet išblukusiam žynio, vėliau dainiaus provaizdžiui“²⁵. Vitas Areška gerokai anksčiau Marcinkevičiaus sakymo poziciją yra lyginęs su burtininko, pranašo, „lėmėjo“, analizavęs jo herojiškumą²⁶, kuris tuo metu buvo privaloma socialistinio realizmo dalis. Pakylėto herojaus vaidmuo buvo matomas ir viešuose Marcinkevičiaus pasirodymuose:

Skaitydamas buvo tiesus, atviras, *viešas*, lyg peršviestas. Kalbėdamasis – drovesnis, tylesnis, santūresnis. Viešumoj, ypač didelėj, buvo poetas oratorius, lyg turintis didelių įgaliojimų. Su žmonėmis – tik žmogus, mažesnis, negu buvo – gera linkintis, drovus, iš savo vienvietės trumpam patekęs į šurmulį, nežinantis kaip elgtis, kad ko neužgautų.²⁷

23 Viktorija Daujotytė: „Dar gimnazijoje susitikęs su Adomu Mickevičiumi, su viena didžiųjų Europos romantizmo poetinių programų, ir save formavo programiškai.“, Viktorija Daujotytė, *Justino Marcinkevičiaus žemė: Žmogaus šiapus*, Vilnius: Alma littera, 2012, p. 29.

24 „Triūsas savo sode“, p. 17.

25 Viktorija Daujotytė, *Justino Marcinkevičiaus žemė: Žmogaus šiapus*, p. 8.

26 Vitas Areška, „Itaigi, turininga poezija“, *Literatūra ir menas*, 1974 02 09, p. 5.

27 Viktorija Daujotytė, *Justino Marcinkevičiaus žemė: Žmogaus šiapus*, p. 19.

Apie poeto buitinį, asmeninį gyvenimą ne tik beveik nieko nežinome, bet jis tarsi ir nebūtinai, nekuriamas tokio gyvenimo žinojimo poreikis, kaip neretai nutinka su žinomais žmonėmis. Autobiografiniai tekstai (laiškai, ne viešumai rašyti dienoraščiai) visiškai nedalyvauja jo kūrybos recepcijoje. Ši figūra, regis, priklauso tik aukštajam kultūros lygmeniui. Poetas tik dirba ir bendrauja su tauta, jis dramatiškas dėl likimo smūgių ir aplinkybių, kuriose visuomet kovoja už tautą. Ir privatus gyvenimas čia nėra svarbus. Turbūt tokia susikūrusi aura ir leidžia suabejoti, kiek reikalinga šio asmens biografija. Daujotytė: „Ar reikėtų grįžti, prašyti liudijimų – giminių, artimųjų? Gal. Galbūt. Ar pasikliauti poeto mintim, ištarta pokalbyje su Tomu Sakalausku: „Norėčiau tikėti, kad mano eilėraščiuose galima rasti mano paties dalį. Bet nemanau, kad poeto uždavinys – rašyti savo dvasinio gyvenimo metrašti.“²⁸ Ne vienas rašytojas yra samprotavęs, kad visa jo biografija yra kūriniuose, bet dėl to jo gyvenimas nebūdavo matomas kaip nereikšmingas ar nereikalingas kultūros istorijai.

Asmeninis gyvenimas kol kas nėra svarbus ne tik galvojant ir kalbant apie patį Marcinkevičių, jis nerūpi ir poeto kuriamiems herojams. Ryškiausi jo personažai yra darbo ir pareigos žmonės. Paralelę tarp dirbančio poeto ir dirbančio jo herojaus pabrėžia ir Daujotytė²⁹. Neturintis asmeninio gyvenimo arba aukojantis didelę jo dalį visuomeniniams darbams, dirbantis ne dėl asmeninio pasitenkinimo, o dėl jaučiamos pareigos ar misijos – toks yra ir Marcinkevičiaus kuriamo, ir jo paties įkūnijamo herojaus tipas. „Nesiblaškę, nesilinksmo, nors dalyvavo savo kartos subuvimuose, kur apie daug ką kalbėtasi, daugiausia ‚Neringos‘ kavinėje [...]. Daugiau tylus, mažus, nelinkęs (skirtingai negu jo artimiausi bičiuliai) ir prie taurelės.“³⁰ Ir paties Marcinkevičiaus, ir jo herojų gyvenimas pasakojamas kaip istorinių veikėjų, viešų asmenų istorija, kuriai asmeninis gyvenimas nėra svarbus. „Asmeninis, intymus istorinių veikėjų gyvenimas neatskleidžiamas“³¹, – *Folkloro poetikoje* rašė rusų tyrinėtojas Vladimiras

28 *Ibid.*, p. 75. Ir ankstesnėje Daujotytės knygoje yra panašių abejonių dėl biografijos poreikio: „Iš prigimties ir pirminės patirties Marcinkevičius yra įsipareigojęs lietuviškumui, tradicijoms, kalbai, artimiesiems, šeimai. Tradiciniai patikimo žmogaus ženklai. Išoriškai labai neryškūs. Labiau konservatyvūs negu novatoriški. Sunkiai aprašomi. Išorinė biografija neįdomi. Reikia rasti vidinę jos giją, suveriančią gyvenimo nyti.“ Viktorija Daujotytė, *Raštai ir paraštės: Apie Justino Marcinkevičiaus kūrybą*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2003, p. 21.

29 Viktorija Daujotytė, *Justino Marcinkevičiaus žemė: Žmogaus šiaipus*, p. 77.

30 *Ibid.*, p. 89.

31 Владимир Пропп, *Поэтика фольклора*, Москва: Лабиринт, 1998, p. 142.

Proppas. Bet Marcinkevičiaus poezijoje asmeniškumo, jaukumo, tikrumo lyg ir esama. Kaip jis atsiranda?

Motiniškasis herojaus dėmuo

Marcinkevičiaus poezija atitiko ir tradicinę poezijos kaip pakylėto kalbėjimo supratimą, pasaulį vaizdavo kaip sunkų, dramatišką judėjimą idealo link. Poetas tai vadino herojiškąja etika ir estetika. Herojiškos etikos pagrindas – pareigos atlikimas, o estetikos – gėris, teisingumas, išmintis, kilnumas, dora³². Todėl Marcinkevičiaus herojus nebūtinai istorinis veikėjas, didelių, valstybinių darbų, žygdarbių autorius, bet ir pareigingas, kantrus, doras, rūpestingas, šiltas žmogus. Šalia kultūrinių herojų, modeliavusių poeto laikyseną, svarbi ir motinos figūra, reprezentuojanti kitokį herojiškumo dėmenį, turinti ir biografinę, ir archetipinę motyvaciją. Marcinkevičiaus herojus vadovaujasi motiniškais (ir todėl konservatyviomis, gynybinėmis) vertybėmis. Anksčiau citavome jo mintį, kaip kultūrinę laikyseną programuoja praeities veikėjai. Bet ne mažiau svarbi ir šalia buvusi motina: „Ji tapo man gėrio ir grožio norma, teisybės ir meilės idėja, gimtosios žemės sinonimu, moteriškumo šviesa.“³³ Aiškindamas, ką jam reiškė motina, Marcinkevičius išdėsto savo kūrybinės, kultūrinės programos kertinius principus – gėris, grožis, teisybė (ne tiesa), meilė, gimtoji žemė. Ir poezijoje, ir dramose

32 „Aš tvirtinu, kad tikras, vertas žmogaus malonumas yra suprasta ir sąmoningai atlikta pareiga. [...] Dvasinę ir fizinę žmogaus veiklą grįsdamas suprasta pareiga, aš matau aktyvų žmogų, laisvą žmogų, herojišką žmogų. Tebūna tai mūsų herojiškosios etikos kertinis akmuo. Todėl sakau: yra tikslas ir ryžtas gyventi, priimant gyvenimą kaip suprastą pareigą. Taip elgiasi mano knygų ‚Kraujas ir pelenai‘, ‚Siena‘, ‚Mindaugas‘, ‚Katedra‘, ‚Mažvydas‘, ‚Heroica‘ ir kt. veikėjai. Ir ne tik jie. Visa literatūra (o ir gyvenimas) pilna tokio tipo žmonių. [...] Kalba apie gėrį man visada yra kalba apie grožį. Gražu tai, kas yra gera, teisinga, kilnu, dora... Kadangi šios sąvokos išreiškia idealiąsias būsenas, į kurias eina gyvenimas kaip suprasta pareiga, tiksliau bus pasakius, kad gražu yra visa, kas per kovą veržiasi į tai, kas gera, teisinga, kilnu, dora, išmintinga, laisva, gyva...“

Štai kas yra herojiškoji estetika, kuri siekia meno formomis pavaizduoti tikrovę kaip nesibaigiantį konfliktą, judėjimą, kovą. Tiktai šioje kovoje gyvenimas protingas ir gražus, vadinasi, tikslingas ir prasmingas.

Čia mano pozicijos. Čia aš stoviu.“, Justinas Marcinkevičius, *Raštai*, t. 5, p. 163–164.

33 *Ibid.*, p. 121.

Marcinkevičiaus herojus visa laikysena spinduliuoja motinišką globėjiškumą, dorą, išmintį. Motinos vaizdinys taip pat herojiškas, nes išskirtinis, ypatingas. Net ir kuklumas, nuolankumas šiuo atveju yra herojiškas. Motinos figūra svarbi ne tik kaip biografinė patirtis, bet ir kaip kultūros archetipas: „Man atrodo, kad ir Lietuvą be galo sunkiose jos istorijos kalvarijose gelbėjo ne kardas ar šautuvas, ne vyras ant žirgo, o *motina*.“³⁴ Svarbiausiais savo herojaus dėmenimis pasirinkdamas kultūrinį (kuriantį, kartais kariaujantį) herojų ir motiną, Marcinkevičius išgrynino tuos pačius lietuviško mentaliteto bruožus, kaip ir Gintaras Beresnevičius *Imperijos daryme* (2003) – Vytį ir Rūpintojėlį. Tik poetas labiau akcentavo gynybišką poziciją, Rūpintojėlio globa kūrė paradoksišią nuolankaus karingumo, minkšto tvirtumo jungtį. Kaip abiejų Marcinkevičiaus herojaus dėmenų jungtį galima matyti ir augalo, rugio, javo vaizdinį, kuris išliko atraminis iki pat vėlyvosios lyrikos. Eilėraštyje „Vasarvidis“ iš rinkinio *Žingsnis* formuluojamos programinės eilutės, jungiančios herojiškosios etikos nuolankumą, ramumą, kantrumą ir didybės, žygio patosą: „aš giedu savo laisvę aš vedu / sukilusią žolės ir javo minią.“ Programinės eilutės, nes atsako į Henriko Radausko programą. (*Dienoraštyje be datų* taip pat esama tiesioginio oponavimo šiam poetui, pvz.: „statyti namus yra mano gyvenimo prasmė.“³⁵) Marcinkevičiaus kūryboje ir jos savirefleksijoje jaučiamas organiškas ryšys su bendruomene, kurios balsu kalba, kuriai įsipareigota ir kuriai siekiama kalbėti. Žemdirbiška, valstietiška tradicija pasiekia ne tik intelektualiniu keliu, bet ir per fizinius, kūniškus pojūčius, kultūrinė atmintis keliauja juslėmis: „užlieja staiga džiūstančio šieno, senos priemenės, kur stovėjo kubilas su įrūgusia beržo sula, kvapas – ir aš tiesiog fiziškai pajuntu savyje tas šaknis, vis dar nenudžiūvusias, vis dar gyvas ir vis dar siekiančias pradžios.“³⁶ Kvapas, tarsi Marcelio Prousto romane *Prarasto laiko beiėskant*, suteikia impulsų ne tik asmeninės biografijos, bet ir kolektyvinės istorijos atkūrimui, istorija tarsi perteka kūnu, neleidžia nudžiūti šaknimis, įpareigoja augti tęsiant tradiciją, puoselėti kolektyvinę patirtį. Organiškas, augališkas tapatybės pobūdis nulemia tai, kad Marcinkevičius yra vietos poetas, kaip sakė Kondrotas – vienas didžiausių lietuvių tautos poetų, bet ne daugiau. Būtent – išsisknijęs į lietuvišką, lietuvių kultūrą, konservatyviai saugantis ir ginantis

34 Justinas Marcinkevičius, *Pažadėtoji žemė: Užrašai, pokalbiai, straipsniai, kalbos, 1988–2008*, sudarė Valentinas Sventickas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009, p. 47.

35 Justinas Marcinkevičius, *Raštai*, t. 5, p. 201.

36 *Tarybų Lietuvos rašytojai: Autobiografijos*, t. 2: [L–Ž], sudarė Aldona Mickienė, Antanas Paraščiakas, Vilnius: Vaga, 1977, p. 32.

jos teritoriją. Jis bendruomenės suformuotas ir kalbantis kaip jos dalis. „Esu ir medžio, ir paukščio, ir žolės lūpos, turiu ir už juos kalbėti, nes poezija – tai rūpestis dėl visko, kas yra, o tiesa gali būti ir kalnas, ir smėlio grūdėlis.“³⁷ Norintis kalbėti tos bendruomenės kalba: „Kalbėjimas žmonių kalba, nes visada norėjau suprasti ir būti supastas.“³⁸ (Tokia pati ir Sarbievijaus iš *Pažinimo medžio* intencija, toks pat „organiškos“ programos gestas priskiriamas Daukantui³⁹.) Marcinkevičiaus kalba nėra modernistinė, modernus poetas, prabilęs apie suprantamumą, rizikuotų būti apkaltintas pataikavimu publikai.

Motiniškas supratingumas, rūpestingumas, kaip ir poetiškumas realinės literatūros kontekste, buvo vienas iš Marcinkevičiaus lūkesčių, jaučiamų poreikių, suformuluotų rinkinio *Gyvenimo švelnus prisiglaudimas* pavadinimu, o apie patį rinkinį jis rašė šitaip: „Man brangus tas ‚...prisiglaudimas‘, man jis skaudus ir tikras, reikšmingas poetikos atsinaujinimu ir, drįstu sakyti, žmogiškumu. (O jo taip trūksta ir gyvenime, ir literatūroje. Tik nepamanyk, kad giriuosi. Jaučiu, kad neprievartavau savęs, žinau, ką ir kurioj vietoj skauda – tai ir išverčiau.“⁴⁰ Šioje laiško ištraukoje galime matyti asmenišką santykį su poeto veikla, atviresnį išsakyimą (kur kitur taip atvirai Marcinkevičius yra kalbėjęs apie savęs prievartavimą?).

Autobiografijos kūrybiškumas: ar yra kur nors privatus poeto gyvenimas?

Privatus rašytojo gyvenimas savaime nėra svarbus, bet galvojant apie Marcinkevičiaus figūros susiformavimą ir veikimą lietuvių kultūroje, galime paklausti, kur yra privatus jo gyvenimas? O gal jis tapatus viešam? Tokia nuomonė kol kas turbūt vyrauja („Kaimynams geriau nei visiems kitiems matėsi, kad kūrėjas ir kasdienybės žmogus yra tapatus.“⁴¹)

37 *Ibid.*, p. 34–35.

38 *Ibid.*, p. 34.

39 „O Vilniuj vėlgi / būk matę jį prie Universiteto / ant laiptų sėdint. Sako, nusiavęs / ir apavą iškratęs – ak, ar girdit – / pakrikštydamas Lietuvos žeme / tą Pažinimo Medį, ant šaknų jo / užpildamas gyvybės.“; Justinas Marcinkevičius, *Raštai*, t. 3, Vilnius: Vaga, 1982, p. 107–108.

40 Justino Marcinkevičiaus laiškas Belai Zalesskajai (1978 10 06), LLTI F 104–271.

41 Valentinas Sventickas, *Apie Justiną Marcinkevičių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2011, p. 44. Nors recenzuodamas Daujotytės monografiją Sventickas sutinka su jos

Dienoraštis be datų yra viešo intymumo pavyzdys, vargu ar vadintinas autobiografiniu tekstu. Rašomas tarsi dienoraštis, laišakai skaitytojams, ar kūrybos autokomentrai⁴², tačiau ne asmens, o poeto. Dienoraštis orientuotas į viešumą, samprotaujama apie save, bet neatsiejama nuo kūrybos ir poeto vaidmens, aiškiai suprantant, kad čia pat klausosi skaitytojas. Dėl suprantamų priežasčių kitoks dienoraštis nelabai ir galėjo būti, pats poetas tą patvirtina: „Mūsų karta nerašė dienoraščių ir laiškų, ji buvo išmokyta nepasitikėti popieriumi. Anksti supratom, kad nedidelė skiautėlė gali tapti dideliu įkalčiu.“⁴³ Kas dešimt metų leistuose autobiografijų rinkiniuose *Tarybų Lietuvos rašytojai* Marcinkevičius niekada neprisistatė „tikru“ autobiografiniu tekstu. 1957 m. poetas savo autobiografiją pateikia kaip eilėraštį. Po įvadinųjų sakinių⁴⁴ pateikiamas eilėraštis „Dalgis“: 1967, 1977, 1989 m. autobiografijų leidimuose randame tekstus, kurie yra ir *Dienoraštyje be datų*. Ten pasakojimo strategija irgi poetinė, grįsta baltojo metraštininko iš *Mindaugo* principu, pagal kurį už faktus, datas svarbesnės jausenos, būsenos, svarbiausių patyrimų, santykio su kitais refleksija.

Po 1990 m. Marcinkevičiaus autobiografiškumas išlieka toks pat viešas (išskyrus ligšiol iki galo nepublikuotą ir vis perrašintą tekstą „Taburetė virš galvos“). Rinkinys *Eilėraščiai iš dienoraščio* pasirodo kaip reakcijos į kai kuriuos įvykius, kaip atmosferos liudijimas⁴⁵. Eilėraščių šaltinis apibūdinamas taip pat, kaip ir *Dienoraščio be datų*. „Tikroji“ kūryba ir autobiografija rašomos taip pat.

išvada, kad „[...] Just. Marcinkevičius į savo intymesnį pasaulį nieko kito nenorėjo įsileisti, neatsivėrė.“; Valentinas Sventickas, „Tiesioginė laisva kalba“, *Metai*, 2012, Nr. 4, p. 145.

42 „Ši knyga išaugo iš užrašų knygelių, kur retkarčiais pasižymėdavau kokią mintį, įspūdį, išgyvenimą, palyginimą, metaforą, temą straipsniui, minties ar jausmo kryptį eilėraščiui... Geriausiai ją ir apibūdintų pavadinimas: dienoraštis. Tačiau – dienoraštis be datų.“; Justinas Marcinkevičius, *Raštai*, t. 5, p. 120.

43 „Triušas savo sode“, p. 20.

44 „Gimiau 1930 m. šiaudinėje pastogėje. 1953 m. išspausdinau pirmuosius eilėraščius. Jeigu kiekviename eilėraštyje yra dalis poeto biografijos, tai geriau tegu ją už mane papasakoja eilėraštis.“ *Tarybų Lietuvos rašytojai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957, p. 297.

45 „Noriu tikėtis, kad ši knyga gal kiek ir paliudys tą metą, primins išgyventą subjektyviąją ir objektyviąją žmogaus ir Lietuvos tikrovę. Iš tiesų, čia yra eilėraščių, kuriuose galima išgirsti vieno ar kito įvykio atgarsį, yra reportažinio tipo posmų. Negaliu atsakyti jų, netgi taisyti ar perrašyti nenoriu ir nepajėgiu: jie stipresni už mane savo autentiškumu. Dažniausiai tai eilėraščiai, surinkti iš įvairiausių užrašų, dienoraštinio pobūdžio tekstų, užrašų, knygelių ir pan.“; Justinas Marcinkevičius, *Eilėraščiai iš dienoraščio*, Kaunas: Spindulys, 1993, p. 5.

Todėl įdomu, kad pats Marcinkevičius bent jau tam tikru metu matė biografinę kritiką kaip aktualų kalbėjimo apie literatūrą būdą:

Nemadinga dabar tapo rašytojo kūrybos ištakų ieškoti jo biografijoje. O kur jau kitur realizuojasi laikas ir erdvė, jeigu ne mūsų socialinėje ir dvasinėje biografijoje? Galime vadinti tai patirtimi, tačiau kol kūryba yra žmogaus veiklos produktas, todėl ir jo biografija ar patirtis yra neišsenkantis ir bene pagrindinis kūrybinių inspiracijų šaltinis. Nes visa, ką aš matau ir jaučiu, ką išgyvenau ir patyriau, ką išgyveno ir patyrė kiti – visa tai mano. Mano biografiją sudaro mano gimtojo kaimo, mano tautos, o plačiąja prasme – viso pasaulio biografija. Manau, kad realistinį meną gali maitinti tik vienokiu ar kitokiu būdu išgyventa tikrovė, kad estetinė vertybė yra tos tikrovės vienokia ar kitokia meninė transformacija.⁴⁶

Marcinkevičius legalizuoja biografinį metodą, bet jo paties biografija, kaip minėta, pasirodo daugiausia tik per kūrinius, o ne autobiografiniuose tekstuose. Nuostata asmeninę biografiją tapatinti su tautos ar pasaulio istorija šiandien gali skambėti kaip sovietinės retorikos pasažas, bet sykiu paaiškina ir visą Marcinkevičiaus herojiškų tekstų masyvą, ne tik tekstų, bet gyvenimo kūrybos programą. Kadangi sovietmečiu buvo beveik neįmanomas asmeniškis, intymaus teksto rašymas, autobiografija suprantama kaip labiau viešo, įsirašančio į kolektyvinę tautos ar pasaulio istoriją teksto žanras. Juk kiekvienas žanras įvairiose epochose yra perkoduojamas, ir toks viešas intymumas, koks yra *Dienoraštyje be datų*, sovietmečiu galėjo būti suprastas kaip dienoraštiškas, autentiškas. Slopintas literatūrinio teksto asmeniškumas skaitytojų lūkesčių horizontą formavo ilgą laiką.

Be to, rašytojo statusas sovietmečiu irgi įpareigojo „tvarkingai“ biografijai, bent jau tvarkingam jos tekstui. Į tai 1988 m. Vytautas Kubilius reagavo tokiais žodžiais:

Istorinė asmenybė, legalizuota kaip septynis milijonams, mūsų biografiniuose aprašymuose privalėjo išlikti kaip monumentalioji kolona be jokių įtrūkimų ir dėmių, apvalyta nuo intymių jausmų ir asmeninių interesų, nuo paklydimų ir nuodėmių, tarytum „šventųjų žyvatuose“. Dorovinė cenzūra, paveldėta iš krikščionybės, tebebuvo tokia stipri, kad mes neleisdavome savo išrinktiesiems herojams nei

46 Idem, *Raštai*, t. 5, p. 198.

svetimoteriauti, nei nusigerti, nei išsižadėti bėdon pakliuvusio bičiulio. Koks kilo pasipiktinimas, paskelbus žurnale įstabius P. Širvio laiškus jaunystės dienų mylimajai, o ne teisėtai žmonai.⁴⁷

Kai kurių žmonių reakcija į Daujotytės monografiją apie Sigitą Gedą liudija, kad nemažai visuomenės daliai tokios monumentalios stovylos vis dar imponuoja, o pasakoti dramatišką istoriją kitaip, atsisakant herojiško patoso, yra kone valstybės išdavimas (pvz., polemika dėl Mariaus Ivaškevičiaus romano *Žali*). Kita vertus, galima paklausti, kur yra *poeto* privatus gyvenimas? Ar rašydamas dienoraštį apie asmeniškų reikalus jis vis dar išlieka poetas? Kol nėra asmeniškų Marcinkevičiaus tekstų, sunku ką nors pasakyti apie tų dviejų gyvenimų taptumą ir jų atskyrimo ar tapatinimo prasmę.

Marcinkevičius ir Širvy – du autentiško herojaus tipai

Kubiliaus minėtas poeto Širvio atvejis galėtų teikti medžiagos pamąstymui ir apie Marcinkevičiaus biografijos konstravimą, jo kuriama bei prisiimamo herojaus tipą. Marcinkevičių publika taip pat mylėjo kaip ir Širvį, jų eilėraščiai virto liaudies dainomis, jų vakarus lankydavo gausūs būriai skaitytojų, abiejų laidotuviuose dalyvavo minios žmonių. Tačiau Marcinkevičiaus biografija nevirto legenda. Viešame gyvenime jis dalyvavo kaip poetas, atliko tam tikro herojaus tipo vaidmenį, iš kurio negimsta legendos. Jis buvo mokytojas, išminčius, jo elgsena buvo autoritetinga, jam suteiktas ir moralinės institucijos statusas, o legendos, anekdotiniai pasakojimai gimsta iš konkrečių situacijų, iš asmeniško bendravimo, iš asmens charizmos. Charizma turi turėti ir kažką nekonvencionalaus, konfliktiško su aplinka (Antanas Strazdas, Kazys Binkis, Paulius Širvy, Rimas Burokas), ir dramatiško neišsipildymo (Vytautas Mačernis) arba kažką galingo, kaip politinių ar religinių lyderių atveju. Apie legendinius poetus sklinda pasakojimai, anekdotai. Apie Marcinkevičių – ne. Marcinkevičius yra iš herojiško pasakojimo, kur anekdotams ne vieta. Poveikį turėjo, traukė jo kūriniai, kultūrinė laikysena, bet ne asmuo. Martinaitis apie Širvį rašo: „Tai buvo ne koks prie

47 Vytautas Kubilius, „Biografija – reikalingas žanras“, *Pergalė*, 1988, Nr. 9, p. 132.

rašomojo stalo sėdintis stalius, o tarp žmonių *vaikščiojantis poetas*.⁴⁸ Marcinkevičius buvo rimtas, korektiškas, filologinis poetas (taip apibūdina ir Daujotytė, ir Skirmantas Valentas⁴⁹), jo herojus – „Lituanistikos bibliotekos“ arba „Versmių“ serijos herojus (Marcinkevičius rūpinosi šių serijų leidyba).

Rūkančio Pauliaus Širvio nuotrauka nesukeltų jokio neadekvatumo pojūčio, gal net priešingai. Širvys nebuvo korektiškas, reždavo tiesą į akis, scenoje galėdavo keiktis ir laidyti nešvankius sąmojus (ne vienas pažinojęs Širvį mini jo keiksmą *pizdū granatū*). Širvio herojaus programai tai tiko. Vienas buvo tautos, istorijos, rūpesčio kitais poetas, kitas – intymumo, galima sakyti, tą intymumo raišką ir formavo. Marcinkevičiaus laikysena – vieša ir oficiali (nors ir skiriasi registrai – tautos įgaliotas ir žmogiškesnis, prieinamesnis, drovus), Širvio – vieša ir nereglamentuota (vien apranga pabrėžė konfliktą su norma – Širvys dažniausia pasirodydavo be kaklaraiščio, jūreiviška palaidine). Tačiau abu poetai simbolizavo nuoširdumą, intymumą, tikrumą lietuvių poezijoje. Širvio lyrika formavo pokario lyrinę meilės kalbą ir veikė kareivio patirties autentiškumu, Marcinkevičiaus kūrybos tikrumas kurtas atspėjant publikos lūkesčius, iš lietuviškos tapatybės atpažinimo. Autentiška šiuo atveju nebūtinai tai, kas patirta realiame gyvenime, asmeninės gyvenimiškosios patirties perteikimas, bet poeto kūrybos ir kolektyvinės sąmonės atitikimas. Asmeninis gyvenimas ir toks susikurtas autentiškumo įspūdis nieko nesako apie asmeninį autoriaus gyvenimą. Kad kūrybinė programa, herojaus tipas skiriasi nuo asmeninio gyvenimo, parodo laišakai Zalesskajai, kuriuose Marcinkevičius rūpinasi lietuvių literatūros reikalais Maskvoje, kloja savo literatūrinius, organizacinius rūpesčius ir tik kartais vos vos užsimena apie viduje verdančią dramą. Pavyzdžiui, šiame laiške:

Mieloji Bela!

„Molodaja gvardija“ mane, tur būt, prakeikė už tuos kelis žodžius apie Violetą, kuriuos aš tikrai buvau užmiršęs parašyti. Būk gera, skubiai išversk mano sapaliojimus, pasiųsk į Leidyklą ir sumeluok, kad aš sergu, kad aš vos gyvas ir pan.

48 Marcelijus Martinaitis „Nelaimei ar laimei...“, in: *Metai su Pauliumi: Atsiminimai apie Paulių Širvį*, sudarė Alfas Pakėnas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2007, p. 17.

49 „Ir visur matome, kad poetas puikiai išmano kalbotyros (istorinės gramatikos, baltų filologijos dalykus).“ Skirmantas Valentas, „Justinas Marcinkevičius – kalbos poetas“, in: *Justinas Marcinkevičius: Kūrybos studijos ir interpretacijos*, p. 85.

Vakar palaidojom Putiną. Tu negali įsivaizduoti, kaip aš pergyvenu jo mirtį. Sunku, ir liūdnos mintys neduoda ramybės.

Pas mus pilnu tempu vyksta remontas, viskas sujaukta ir išvežta, apie darbą nėra ką ir galvoti. Mergaitės su niane kaime. Liepos mėnesį, jei būsim sveiki, vyksim į Palangą.

Šiandien prasideda tas nelemtas Poezijos pavasaris. Vėl reikės visą savaitę trankyti. Ir kuriam galui aš sugalvojau šitą šventę!

Noriu ramybės, tylos ir ramybės.

Geriausi linkėjimai Jegorui. Pabučiuok nuo manęs mano išdykusią mažą mielą draugę.

Justinas.

P.S. Siunčiu lietuviškus eilėraščių tekstus

1967 VI 11⁵⁰

Kondensuotas tekstas, daugiau potekstės, bet čia svarbu matyti, kad esama to, kas niekada nesirodydavo viešumoje, gal net ir kaimynams. Tarsi per laišką galima šiek tiek daugiau atsiverti, atsiverti kitoje erdvėje, kur nesi matomas, kur esi matomas turbūt tik vienu akių, kada rašai kaip bičiulis, o ne kaip poetas. Kita kalba, kiti rūpesčiai, kitas santykis su literatūra. Rašoma asmens, bet ir čia į pačius intymiausius išgyvenimus neįsileidžiama, tik užsimenama apie juos („Tu negali įsivaizduoti...“). Nekaltas melas čia atrodo taip pat netikėtai kaip ir cigaretė nuotraukoje.

Iškalbingas ir dar vienas laiškas:

Bela,

išpildžiau Tavo patarimą – pasižiūrėjau į veidrodį. Tu teisi: ir moralinis, ir fizinis mano veidas keičiasi. Į kurią pusę – kas gali pasakyti? Greičiausiai į blogą. Visas žmogaus kelias nuo lopšio ligi karsto ir yra lėtas, bet tikras keitimasis į blogą pusę. Tik į blogą. Nieko nuostabaus, kad šis procesas vyksta su manimi. Be juokų, Bela, pergyvenu kažkokią fizinę ir dvasinę krizę. Jau pusantro mėnesio esu tikras ligonis: svaigsta galva, siūbuoja horizontas, nieko nenoriu nei dirbti, nei matyti, nei girdėti. Slankioju, kaip maišu per galvą trenktas. Dabar mane tyrinėja – susitaikiau su likimu ir pasidaviau į protingų žmonių rankas. Šeimai suardžiau visus vasaros planus ir pats

50 Justino Marcinkevičiaus laiškas Belai Zalesskajai (1967 06 11), LLTI archyvas F 104 – 257.

netekau optimizmo. Nepaisant tokios būsenos, suprantu, kad galėjau atsakyti į Tavo laišką. Pajutau karštą norą atgailauti ir todėl siunčiu Tau paskutinį „Poezijos pavasarį“, kurio redaktorium esu – pamatysi, kiek daug šviesaus proto ten mano įdėta. [...] 1968 VI 28⁵¹

Ar galima įsivaizduoti tokius tekstus *Dienoraštyje be datų*? Šiame laiške, rašomame taip pat visų pirma asmens, pasirodo tai, kas netinka kultūrinei Marcinkevičiaus herojaus programai, kas greičiau yra antiherojaus bruožai: depresyvumas, pasyvumas, irzlumas, skeptiškas požiūris į ateitį, pesimizmas, niūrumas, psichiniai ir fiziniai trūkumai ar sutrikimai. Tai bruožai, iš kurių būtų galima kurti tipišką literatūrinį antiherojų. Toks netaisyklingumas, jeigu jis dalyvautų aptariant Marcinkevičiaus fenomeną, suartintų jį su Širviu, sugyventų pakylėto herojaus portretą.

Marcinkevičius, beje, panašiai kaip ir Širvys, matė viešąjį poeto vaidmenį kaip neišvengiamybę, nuosekliai jį atliko, bet ir sykiu žiūrėjo į jį iš tam tikros distancijos. „Nepatiko man A. H.⁵² kalba suvažiavime, bet kalbos nereikia suplakti su kūryba – visi mes prikaltam visokių niekų.“⁵³ Iš laišku Zaleskajai aiškėja, kad esant galimybei jis dėl kūrybos atidėdavo biurokratinius, organizacinius reikalus. Svarbiausi darbai atliekami prie rašomojo stalo, kūryba atskiriama nuo kalbų, organizacinių darbų. „Lyg ir pačiame centre (darbas Rašytojų sąjungoje, reikšmingame ‚Pergalės‘ žurnale), bet ir atskirai, neišsivieliantis į intrigas, nedalyvaujantis pusiau oficialiuose, pusiau slapčiuose pasilinksminimuose“⁵⁴, – Marcinkevičiaus poziciją apibūdina Daujotytė.

Recepcija, sauganti herojaus nuoseklumą

Tai, kad juntamas kontrastas tarp poeto vaidmens ir asmeninio gyvenimo, kad asmeninis jo gyvenimas kol kas lieka neprieinamas, nereiškia, kad poetas veidmainiavo, slėpė savo „tikrą“ gyvenimą ar pan. Ir intuityviai pasirinkta, ir kitų

51 Justino Marcinkevičiaus laiškas Belai Zaleskajai (1968 06 28), LLTI archyvas F 104 – 260.

52 Aadu Hint – estų rašytojas.

53 Justino Marcinkevičiaus laiškas Belai Zaleskajai (1967 06 11), LLTI archyvas F 104 – 260.

54 Viktorija Daujotytė, *Raštai ir paraštės: Apie Justino Marcinkevičiaus kūrybą*, p. 20.

priskirta autorystė, viešas veikimas, ypač sovietmečiu, turėjo savo taisykles, kurioms sąmoningai ar nesąmoningai buvo paklūstama. „Autorystė kaip vaidmuo (dar taip neseniai ‚prasmukusi‘ rizikinga poezijos knyga, romanas, apsakymas būdavo suvokiama ne vien kaip literatūros faktas, bet ir kaip veiksmas) reiškę tam tikrų visuotinai svarbių vertybių įtvirtinimą, priminimą ar gražinimą, o tai ne visada priklauso ar turi priklausyti vien grynai literatūrinių reikšmių laukui. Beje, tyrinėjant šį literatūros fenomeną, paprastai su tuo dorojasi kūrybos psichologija ir sociologija.“⁵⁵

Literatūros laukas siūlė tokias galimybes – tautiško–liaudiško, konservatyvaus poeto vaidmenį, gynybinė situacija suformavo tautinės, „savos“ istorijos, kultūros poreikį, ir Marcinkevičius kaip tik jį išpildė. Tokie išskirtiniai vaidmenys susiklosto tarp rašytojo ir skaitytojų veikiant abiem pusėms. Anot Daujotytės liudijimo, „Kadaise Marcelijus Martinaitis, dar jaunas, yra ištaręs apie J. Marcinkevičių: poetas, kurį sau kuriasi patys žmonės“⁵⁶. Poeto kūrimasis savo poreikiams, savo lūkesčių patenkinimui lemia ir tekstų skaitymo pobūdį. Marcinkevičiaus autorystės programa generavo lietuviškojo mentaliteto archetipus, kurie atliepė lūkesčius (eilėraščiai virto liaudies dainomis). Anksčiau minėta, kad Marcinkevičiaus autoritetas galėtų būti apibūdintas kaip patirties atitikmens autoritetas. Žukas apie Mindaugą ir Mažvydą kalba kaip apie nacionalinės sąmonės archetipus ir argumentuoja atitikimu, atpažinimu: „Šitokių kūrinių suvokimas remiasi gal ne tiek pažinimo, kiek *atpažinimo* principu. Šia prasme herojiška Mindaugo ir Mažvydo aureolė visai nereikalauja komentarų, nes toks šių asmenybių statusas visuotinai pripažįstamas.“⁵⁷ Jeigu herojiška aureolė jau egzistuoja tautinėje kolektyvinėje sąmonėje, tai gali paaiškinti ir kai kuriuos recepcijos ypatumus. Žukas pastebėjo, kad Mindaugui ir Mažvydui „tikrosios jų moralinės kaltės atleidžiamos ne todėl, kad jie taip aistringai atgailauja (ypač Mažvydas), bet jiems viskas atleidžiama matant Lietuvos žemėlapiį bei girdint žodžio ‚Lietuva‘ skandavimus *Mažvydo* epilogė. Kitaip tariant, dramų suvokimas yra nuolatos lydimas minėtosios mitologinės sąmonės, kuri tarsi nušluoja visa

55 Marcelijus Martinaitis, „Dešimtmečių sąvartoje“, in: *Naujausioji lietuvių literatūra (1988–2002)*, sudarė Giedrius Viliūnas, Vilnius: Alma littera, 2003, p. 28.

56 Viktorija Daujotytė, „Kaip kalbėti ir kaip išgirsti. Justino Marcinkevičiaus aštuoniasdešimtmečiui“, http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2010/04/07/zvil_02.html (žiūrėta 2012 04 10).

57 Saulius Žukas, „Mitologijos ir epo problema lietuvių literatūroje“, p. 242.

nereikalinga savo kelyje⁵⁸. Galima pridurti, kad ši kolektyvinė sąmonė nuošluodavo ir daugiau prieštaringumą, atlikdavo minėtąją selektyvinės, ritualizuotos recepcijos funkciją. Prisiminkime religijos, tikėjimo, katalikų bažnyčios vaizdavimą trilogijoje. Nei Mindaugo žmonos Mortos išprotėjimas po krikšto, nei vyskupo Masalskio (o sykiu ir visos katalikų bažnyčios) diskreditavimas *Katedroje*, nei gobšios bažnyčios vaizdavimas *Mažvyde* kolektyvinės sąmonės recepcijoje nefigūruoja, tik kartais šmėsteli atskirų autorių pasipiktinimas, bet jie tokioje kultūrinėje situacijoje atsiduria eretikų vaidmenyje. Marcinkevičiaus užimama pozicija – ortodokso, kanono kūrėjo ir palaikytojo, o tokia pozicija reikalauja oponento, eretiko, ir tą vaidmenį kažkas atlieka. Algirdas Patackas, Jonas Juškaitis, nemažai kitų modernių poetų ar į disidentinę laikyseną sovietmečiu linkusių veikėjų nepripažino Marcinkevičiaus autoriteto. Bet didžioji visuomenės dauguma skaitė Marcinkevičių atsirinkdami, ne viską iš eilės arba ne pažodžiui, kai ką nustumdami kaip sudėtingus prisitaikymo kompleksus į sąmonę. Tokia selektyvinė (ir ritualizuota, kaip minėta straipsnio pradžioje) recepcija paaiškina ir moralinio autoriteto konstravimą bei funkcionavimą. „Autoriteto sąvoka, pabrėžė Durkheimas, neatskiriama nuo moralumo. [...] Mes nevadiname ‚moralia‘ veiklos, kuri vyksta sporadiškai ar su pertrūkiais.“⁵⁹ Suvokdama Marcinkevičių kaip moralinį autoritetą kolektyvinė sąmonė „nemato“ nei kaltinimų Bažnyčiai poemoje *Kraujas ir pelenai* išmokius lietuvių nuolankumo, nei ciklo „Šiandieninis Leninas“, nei apskritai ankstyvojo tvirtinimosi literatūros lauke laikotarpio komplikotumo, nes tai griautų autoriteto nuoseklumą. Gal todėl ir privatus gyvenimas nesąmoningai apgaubiamas tabu skraiste, nes asmeniniame, kasdiniame gyvenime neišvengiamai susikomplicuoatų autoriteto nuoseklumas. Marcinkevičiaus autoritetas kuriamas tuo pačiu principu, kaip poetas kuria savo herojų – herojus nėra idealus, istorinės aplinkybės, gyvenimiškos situacijos jį stumia į kompromisus ar prieštaringą elgesį, bet jo poelgių prasmę motyvuoja galutinis tikslas, Marcinkevičiaus ir jo herojų atveju – Lietuva. Tokios dilemos slėgė daugumą okupuotos Lietuvos piliečių, jos buvo atpažintos ir pripažintos. Sudėtingas sovietmečio hibridiškumas paprastinamas, nekomplikuojamas. Nors literatūra buvo ideologijos įrankis, o populiarius poetas skaitytojus turėjo veikti teigiamai įtraukdamas sovietines ideologemas, skaitytojai (ir kritikai), priversti

58 *Ibid.*, p. 246.

59 Anthony Giddens, *Durkheimas*, iš anglų kalbos vertė Nida Norkūnienė, Vilnius: Vaga, 2001, p. 51.

atlikinėti panašius prisitaikymo ritualus, šituos momentus atpažino, „iškupiūravo“ (išscenzūravo!) ir išsigrynino sau tokį poetą, kuris atliktų moralinio autoriteto vaidmenį. Sukurtas moralinės institucijos statusas liudija tokios (t. y. moralinės) institucijos poreikį, o ne nekvestionuojamą faktą. „[Š]ventybė kyla iš nenugalimo žmonių jaučiamo poreikio iš naujo įtvirtinti jų susivienijimą grindžiančias vertybes“⁶⁰, – sociologo klasiko Émilio Durkheimio šventybės sampratą komentuoja Robertas A. Nisbetas. Marcinkevičius buvo kaip tik tas poetas, kurio tekstai labiausiai atliepė lūkestį įtvirtinti savo bendruomenės, savo tautos suvokimą. Aktyvų pokario pasipriešinimą pakeitė motiniška išlikimo strategija, kuriai gyvybės išsaugojimas svarbesnis už daromus kompromisus. Tokia situacija ir grindė tą kolektyvinį susitarimą, kad tokie ir esame, kad mes ir esame tie žmonės, kurie pasirodo Marcinkevičiaus veikaluose. Nebelikus tokio aiškaus poreikio vienytis, telktis, pasikeitus situacijai ir iškilus naujos tapatybės poreikiui, nebegalioja ir ankstesni didelės dalies tylūs susitarimai.

Išvados

Rūkančio Justino Marcinkevičiaus nuotrauka staiga atveria plyšį, disonansą tarp viešo ir privataus gyvenimo, tarp kuriamo herojaus, įkūnijamo herojaus ir asmens, kuris iki šiol buvo tarsi suskliaudžiamas, jeigu nekalbėsime apie kaltinimus jam kolaboravimu, bendradarbiavimu su saugumu ir pan. Toks privataus, kasdieniško, proziško gyvenimo nustūmimas straipsnyje aiškinamas sakralaus herojaus tipu, būdingu ir Marcinkevičiaus tekstams, ir jo laikysenai literatūros lauke. Straipsnyje nepamirštos ir politinės aplinkybės, neleidusios pasirodyti tikriems autobiografiniams tekstams, vertusios rinktis viešo intymumo strategiją.

Kiekvienas poetas atlieka tam tikrą vaidmenį literatūros lauke, kuris nesutampa ir negali sutapti su privačiu kūrėjo gyvenimu, bet Marcinkevičiaus atveju tai ypač ryšku, nes: 1) jam tekęs vaidmuo buvo herojiškas, 2) jo kūryba buvo skaitoma selektyviai, 3) tokio herojaus modelis, toks pasakojimas apie Marcinkevičių atliko svarbią funkciją sovietmečiu kuriant gynybinę, motinišką tapatybę.

⁶⁰ Robert A. Nisbet, *Sociologijos tradicija*, iš anglų kalbos vertė Dangis Gudelis, Vilnius: Pradai, 2000, p. 373.

Kaip heroizuojamas poetas Marcinkevičius neturi ir beveik negali turėti privataus gyvenimo, kitokio gyvenimo, kuris skirtųsi nuo viešumoje veikiančios kultūrinės figūros ir jos reprezentuojamos poetinės programos. Išvada, kad Marcinkevičius svarbiausius personažus kūrė pagal savo paties kultūrinę programą, kad jie yra autoriaus pasaulėvaizdžio projekcijos, nieko nestebintų ir būtų net banali. Bet galima galvoti ir apie atvirkštinį procesą. Straipsnyje daroma prielaida, kad Marcinkevičiaus įvaizdis mūsų visuomenėje kuriamas pagal jo sukurtų personažų paveikslus, ir tai galėtų būti viena iš jo „heroizavimo“ priežasčių. Galbūt tokiam perkėlimui įtakos turėjo tai, kad Marcinkevičius buvo pripažintas kaip patirties atitiktas autoritetas.

Marcinkevičiaus laišakai Belai Zalesskajai disonansą tarp poeto vaidmens, viešo kultūrinio herojaus ir asmeninio gyvenimo patvirtina – kita kalba, kiti rūpesčiai, kita kalbėjimo perspektyva. Dar anksti klausti, ar poeto vaidmuo, pasirinkta ar aplinkybių primesta kūrybinio, viešo kelio trajektorija buvo jam našta ar siekiamybė, sunku įvertinti, kiek kompromisų reikalavo tas vaidmuo ir ką leido pasiekti, ko nebūtų pasiekta kitais būdais.

Išskirti du Marcinkevičiaus kuriamo herojaus dėmenys – aukštojo herojiškumo ir motiniškojo herojiškumo. Apibendrintas kuriamo herojaus tipas atitiko konservatyvios laikysenos sovietmečiu nuostatas ir sykiu bendrąsias lietuvių mentaliteto dominantes.

Aptartasis teksto ir literatūros lauko herojus nepasirodė iš karto, su poeto debiutu, jo genezė reikalautų atskiro tyrinėjimo. Kol kas genezė buvo susklausyta ryškinant selektyvios ir ritualinės recepcijos fenomeną – taip dabar heroizuojamas visas Marcinkevičius, kitoks Marcinkevičius arba nutylimas, arba iškeliami atskiri faktai ar tekstai ir komentuojama su dekonstrukciniu patosu, kuris yra išvirkštinė heroizavimo pusė. Kol kas, aptariant Marcinkevičiaus fenomeną, dominuoja ritualizuota recepcija, atskirianti, kas yra žinotina ir kalbėtina apie Marcinkevičių ir jo kūrybą (sakralus žodynas, tam tikrų aspektų, temų išryškimas, privataus gyvenimo užmiršimas), kurios analizė (o ne kova su ja) padėtų detaliau tyrinėti Marcinkevičiaus tekstų hibridiškumą. Akivaizdu tik, kad prokomunistinės ideologijos elementai tiesiogiai neveikė skaitytojų, kad jie buvo suvokiami kitaip, galbūt kaip savo pačių neišvengiamų kompromisų duoklė, apie kurią nenorima galvoti, kuri yra būtina išgyvenimo sąlyga ir todėl suvoktina kaip neišvengiamas, nepiktavališkas apsimitinėjimas. Tolesnis asmeninio gyvenimo tyrinėjimas ir nehagiografinio (nebūtinai anti-hagiografinio) pasakojimo

kūrimas apie Justiną Marcinkevičių neabejotinai jo figūrą padarytų gyvesnę, patrauklesnę skaitytojams, ypač jaunesniems, neleistų virsti kultūros paminklu, su kuriuo rasti gyvą asmenišką santykį itin sunku.

Justinas Marcinkevičius's Hero

Summary

In this article the author analyzes the dissonance between Justinas Marcinkevičius's public and private lives – between the hero created by the poet and the poet's own person. The author explains the poet's "bracketing" of his private, everyday, prosaic life as a result of the dominance of a sacral heroic type (the heroicized poet cannot have a private, everyday life) and the political circumstances which prevented Marcinkevičius's "true" autobiographical texts from appearing.

Marcinkevičius's most important characters embody the poet's creative project and are projections of his worldview. On the other hand, Marcinkevičius's image in our society evolved in tandem with the portraits he created of his characters, and this could be one of the factors which led to his own "heroicization." This kind of heroic model also has an influence on reception, which the article describes as ritualized and selective. It is characterized by a sacral lexicon, the highlighting of patriotic and noble themes, the evasion of ambiguous, complex moments, and the neglect of private life.

Keywords: autobiography, Justinas Marcinkevičius, Soviet poetry, reception, hero, cultural attitude.
